

PALLEJÀ

PAL·LALIANA

és una de les formes més antigues que coneixem del nom de Pallejà.

(Surt en un document de l'any 986 que es troba en el Cartulari de Sant Cugat.)

Per això es va triar aquest nom per al Butlletí del Museu en la seva segona etapa.

Edita: Amics del Museu de Pallejà

Equip de redacció: Albert Massegur, Emili Santiago, Montserrat Cloquell, Núria Armengou

Aportació de dades: Carles Millàs, Lolita López, Elena López, Dolors Parera, Pilar Cussó, Conxita Daunis, Pepi Ingraín, Paqui Pérez, Prudència Armengol

Agraïments: Laia Xancó, responsable de l'Arxiu Municipal de Pallejà.

Col·laboració: Mabe

Imprés a: Mabe

Dipòsit legal: B-27.768-1989

2	SUMARI
3	EDITORIAL: EL FONS DEL MUSEU, UNA EINA DE TREBALL I DIVULGACIÓ
4	ACTIVITATS DEL MUSEU
5	MEMÒRIA DE L'ESCOLA A PALLEJÀ
8	GENT DE PALLEJÀ
10	ELS FORNS DE CALÇ A PALLEJÀ
12	EL CANT CORAL A PALLEJÀ
14	ALTRES MUSEUS
15	EL NOSTRE MUSEU
16	CARRERS DEL POBLE

Museu Municipal de Pallejà

Plaça Verdaguer, 5

amicsdelmuseudepalleja@gmail.com

Tel. 93 663 22 55

Horari: Primer i tercer diumenge de cada mes, de 12 a 14 h. Tancat el mes d'agost.

Entrada gratuïta

Visites concertades: tel. 93 663 22 55

**Ajuntament
de Pallejà**

EL FONTS DEL MUSEU, UNA EINA DE TREBALL I DIVULGACIÓ

Les diverses dependències de la Masia Museu ens porten a la vida en una masia, quan Pallejà era un poble que vivia bàsicament de l'agricultura. Aquesta és la part del Museu més evident i representativa, però creiem que no és la part més important.

El fons del Museu és el recurs més preuat que pot tenir qualsevol institució museística. Com més ric sigui el fons més pot contribuir a recuperar i divulgar la història. I en aquest sentit, el fons del nostre Museu, aparentment petit i limitat, permet fer treballs de temes que potser han quedat oblidats per la forma de vida actual, però que podem considerar que són patrimoni de Pallejà. Aquest fons en mans del grup de recerca d'Amics del Museu i la participació de col·laboradors que aporten dades i records són una eina important per a la divulgació.

El butlletí Pal·laliana que teniu a les mans conté articles a partir de dades i imatges del fons del Museu, com ara la història de l'escola a Pallejà. També gràcies a records d'antigues alumnes coneixem com era l'escola de les nenes en temps de mestres que durant molts anys van exercir en les escoles de poble.

També parlem dels forns de calç, indústria representativa de l'economia de Pallejà durant molts anys, a partir de l'estudi que fa Carles Millàs amb un equip de col·laboradors.

Coincidint amb el 40è aniversari de la Coral Pau Casals, hi ha un article sobre la història del cant coral a Pallejà.

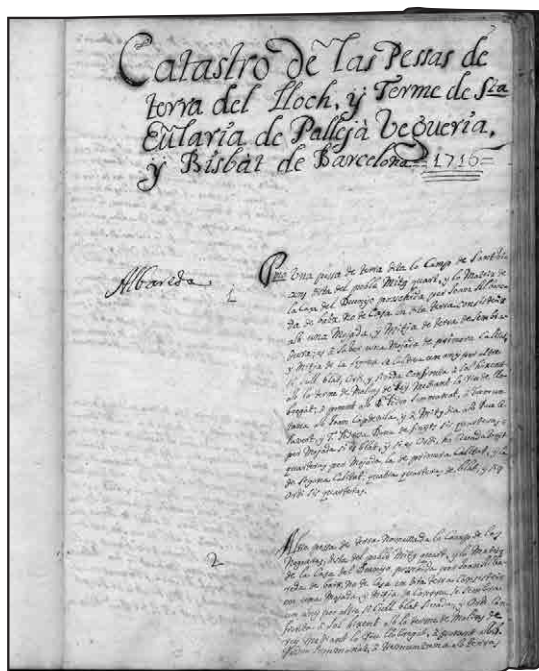
I parlant d'aniversaris, en aquest editorial volem recordar una efemèride que aparentment ha passat desapercibuda: el tricentenari del regis-

tre original de Cadastre amb dades de Pallejà, dipositat al nostre Museu.

El 1716, en aplicació del Decret de Nova Planta, com a resultat de la desfeta política i militar de Catalunya del 1714, es va crear el primer cadastre de Catalunya. Per tant, per primera vegada a la història, Catalunya va ser governada per lleis castellanes.

L'impost del cadastre gravava les propietats, cases i terres, fossin productives o no. A Pallejà es van comptabilitzar 25 cases habitades, comptant el molí fariner, i 92 peces de terra de diverses extensions i conreus i es van assenyalar les terres de 1a, 2a i 3a qualitat. Hi havia dues propietats confiscades pel reial segrest: el Castell i la Torroja amb les terres corresponents.

No hi ha dubte que el Museu és molt més que l'espai físic.

Al Museu hi ha dipositat el registre original del Cadastre de 1716 amb les dades de Pallejà

CONCERT A LA FRESCA

La primera activitat del curs 2016-17 va ser el ja tradicional Concert a la Fresca, a la plaça Verdaguier, davant de la Masia Museu, amb l'actuació del quartet de jazz Barcelona Swing Serenaders.

EXPOSICIÓ I TERTÚLIA DE MUSEU

El dia 12 de febrer, amb motiu de la Festa Major de Santa Eulàlia, al matí es va inaugurar l'exposició L'ESCOLA FA HISTÒRIA, un recorregut per la vida escolar a Pallejà al llarg de més dos segles. A la tarda va tenir lloc una nova edició de la Tertúlia de Museu. Aquesta vegada el tema va ser els records d'escola.

EXCURSIÓ ANUAL D'AMICS DEL MUSEU

El dia 18 de juny a Calafell. Vam visitar la ciutadella ibèrica i el castell medieval. Una interessant ruta per la història de l'indret.

RECORD DE LA VEREMA A PALLEJÀ

El dia 2 d'octubre en una sessió matinal vam evocar el temps de la verema per mitjà d'una representació teatralitzada.

VISITES AL MUSEU

El dia 22 de maig, van visitar la Masia Museu els alumnes de segon de primària del col·legi Jacint Verdaguier, que, com cada any, van mostrar molt interès a les explicacions sobre els diversos estris exposats.

PLAFÓ INFORMATIU

El diumenge 9 de juliol, amb motiu de la Festa Major, es va inaugurar un plafó informatiu dels llocs d'interès de Pallejà, a l'entrada de la Masia Museu.

PRIMERES NOTÍCIES D'ESCOLES

Segons un document dipositat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'any 1791, el marquès Francesc de Sentmenat va concedir permís per edificar una casa destinada a Casa del Comú (Ajuntament) i a l'escola de nens (estudi dels minyons). Per altres documents, sabem que la situació d'aquella escola era un edifici, avui desaparegut, entre l'actual plaça Major, que aleshores s'anava formant, i el carrer que puja cap a la plaça Verdaguer, venint del carrer de l'Església. No se sap fins quan hi va haver l'escola en aquest lloc.

Aquesta és la primera notícia que tenim sobre l'escola a Pallejà. No consta en cap document qui va exercir el càrrec de mestre ni quants alumnes hi anaven.

Al cap de pocs anys, a l'inici del segle XIX, el 1804, la situació de l'escola era crítica per manca de recursos. En una enquesta del Bisbat, el vicari nutual de Pallejà donava la contesta següent:

“Por el tiempo que resido en la presente no he visto Maestro alguno de leer y escribir; unicamente he oido contar que de pocos años a esta parte, algunos individuos interesantes para con sus hijos mantuvieron a propias expensas a cierto sujeto para Maestro, quien debió de ausentarse a poco tiempo de su enseñansa, obligado (como dicen) de la escasez de Medios para su manutención, porqué dejaron de contribuir los Pudientes que menos (se) interesaban por carcer de Hijos y los demás menesterosos y que tenian Hijos desmayaron por las malas cosechas que experimentaban por aquel entonces y en el momento parece que está del todo olvidado punto así interesante; no se porqué motivo.”

I de les nenes diu: “...Maestras de niñas? “Las hay algunas que enseñan encajes”.

Curiosa la resposta pel que fa a les nenes. De fet tradicionalment es deia que les nenes anaven “a costura” per referir-se a l'escola. I segur que de fer puntes en devien aprendre perquè a Pallejà, com a altres poblacions del Baix Llobregat, van ser famoses les puntaires.

Aquestes paraules són el reflex d'una època d'escassetat, en què l'educació dels infants era un privilegi per a les classes benestants, que no es podia permetre la gent menestral i pagesa, que sovint malvivia de la feina del camp i d'oficis mal pagats.

Tant pel que fa a nens com a nenes, no es té coneixement del nombre d'alumnes d'aquella primera escola.

Després de la Revolució Francesa, la situació no era gaire millor, però la societat va començar a tenir consciència i voluntat que l'educació era un camí per crear una societat lliure.

En aquest segle, molts ordes religiosos, tant masculins com femenins, funden escoles per educar infants, la majoria de classe benestant, tot i que també n'hi ha de caire benèfic. També l'església té escoles parroquials, per a infants de classes humils amb la finalitat sobretot d'educar en la fe i els valors del cristianisme.

Un grup d'alumnes amb el seu mestre, Josep Vallespi, cap al 1920

A Pallejà no hi va haver cap escola religiosa fins al segle XX.

Les vicissituds de l'escola a Pallejà devien continuar durant tot el segle XIX. Es troba documentat que el 1844, per manca de mestre titular, el secretari de l'Ajuntament, Antoni Sánchez, tenia un sobresou per fer aquesta tasca.

La primera notícia de mestre titular a Pallejà data del 1855. Va ser Antoni Busquets, que vivia amb la seva família al mateix edifici de l'escola, a la plaça Major.

Al cap de set anys, el 1862, les escoles es van traslladar a un local que havia estat un magatzem de vi de cal Llopart, conegut com la Casa Nova, situat a la Carretera, avui avinguda de la Generalitat. No sabem exactament on es trobava aquest edifici.

Només al cap de dos anys, el 1864, aquell local va ser insuficient per acollir els alumnes. Per això, es va habilitar com a escola l'església vella (recordem que el 1862 s'havia inaugurat la nova parròquia, l'actual església de Santa Eulàlia).

Per un inventari d'objectes, tenim constància que l'any 1871 l'escola de nenes era a la plaça de Dalt en un edifici avui desaparegut, que hi havia tocant al Castell.

I pel que fa a l'escola de nens, l'any 1883, ja no estava a l'església vella, local que no tenia condicions de seguretat ni claror necessàries. Tornava a ser a la plaça Major, en un pis, a l'actual número 9.

Com es desprèn d'aquestes dades, els locals escolars de Pallejà no eren adequats per a l'es-

tudi, que amb els diferents trasllats no aconseguien millorar gaire.

En començar el segle XX, la situació de l'escola no havia pas millorat, Pallejà tenia els mateixos locals: l'escola dels nens, a la plaça Major, i la de les nenes a la plaça de Dalt. L'espai resultava insuficient per a la població. No tenien llum ni ventilació, i l'escola de les nenes tenia goteres. El metge del poble va recomanar canviar de local diverses vegades i es lamentava que no servien per fer persones sanes i intel·ligents.

També hi va haver una escola privada en una habitació al patí de cal Lluís, a l'actual avinguda de la Generalitat. Sembla que Ramon Martorell en va ser mestre.

No tenim dades de quants infants anaven a escola ni fins a quina edat. Suposem que el nivell d'alfabetització al poble no devia diferir gaire al de la resta de Catalunya, que era sobre un 50 %.

ESCOLA NACIONAL DE PALLEJÀ

Ja a l'inici del segle XX, el moviment reformador de la pedagogia, que tenia en compte el nen com un subjecte que participava de la seva educació i implicava tota la societat, devia fer que l'Ajuntament, a causa de la precarietat dels locals escolars, sol·licités ajuda a la Mancomunitat de Catalunya per construir unes noves escoles. El 29 de novembre del 1915, la Institució lamentava no poder concedir cap ajut perquè encara no tenia competència en ensenyament.

Malgrat això, el 1918 es construïa el nou edifici del carrer Ramon Llull. En el projecte hi havia un pis a sobre, que no es va arribar a construir. Els terrenys van ser donats per Josep Tarruella Albareda, Joaquim Albareda Parés i Josep Ricart Roca. Es diu que els diumenges hi havia veïns que hi treballaven de franc. Davant de dificultats per continuar la construcció, el Sr. Francisco Seix prestà 25.000 ptes. Els diners es van tornar a terminis. Els darrers va ser en temps de postguerra, quan era alcalde del poble Jaume Vidal Pons.

La inauguració d'aquella escola, "Escuelas Nacionales de Pallejà", va ser l'11 de juliol de 1922. L'edifici tenia una part central i una aula a cada banda, a l'esquerra era l'escola dels nens, i a la dreta, la de nenes.

JARDÍ D'INFÀNCIA

Un personatge important en la història de l'escola a Pallejà va ser Francisco Seix Faya, fundador de l'empresa d'automòbils Hispano Suiza i vinculat a Pallejà pel seu matrimoni amb Mercedes Bonastre. Creia en la necessitat que les nenes també tinguessin formació, i amb aquesta finalitat va crear la Fundació Francisco Seix.

Amb una visió paternalista, pròpia de l'època, va fer habilitar una escola per a nenes i per a pàrvuls, es deia Jardí d'Infància, situada a l'avinguda de la Generalitat.

Després de la Guerra Civil, va acollir els nens i nenes de l'escola nacional, però cap als anys 60 les nenes van tornar a una part de l'escola del carrer Ramon Llull per falta d'espai. L'escola es va tancar quan es va inaugurar el primer col·legi Verdaguer.

INSTITUTO MERCEDES (Col·legi de la Divina Pastora)

Situat al carrer Pau Claris, cantonada amb l'avinguda de la Generalitat, sota el patrocini de la família Seix, el 1936 es va inaugurar un gran edifici escolar per a nenes, una escola religiosa, amb el nom d'Instituto Mercedes, en record de la Sra. Seix. Hi havia el projecte de fer un altre col·legi per a nens, però no es va dur a terme a causa de la Guerra Civil. En esclatar el conflicte, l'edifici va ser confiscat i destinat a escola pública. Acabada la guerra, va retornar al seu destí inicial: escola femenina, dirigida per religioses caputxines de la Divina Pastora.

Durant 38 anys va ser una escola a la qual van assistir moltes nenes de Pallejà.

Els darrers anys del col·legi, fins al curs 1976-77, va funcionar només com a centre de preescolar.

NOVES ESCOLES

En el mateix lloc on hi havia les antigues escoles, el 1971, es va inaugurar la primera escola Jacint Verdaguer. Al cap de 30 anys, aquell edifici es va substituir per una nova instal·lació, gran i espaiosa, més moderna i dotada de bons mitjans.

Per la necessitat creixent de més places escolars, l'Ajuntament es va plantejar la creació d'un nou centre. Així, el setembre de 1975 es va inaugurar l'escola Àngel Guimerà.

El creixement del poble va demanar ampliar els equipaments escolars i es va construir l'escola La Garalda, que va començar les activitats escolars el curs 1989-90.

I per completar els equipaments escolars, el curs 1994-1995, es va posar en marxa el primer institut de Pallejà, en quatre blocs d'aules prefabricades ubicades en els terrenys que actualment ocupa la sala Pal·làdius. El centre va funcionar amb aquesta infraestructura durant vuit cursos, fins que el setembre de 2002 es va inaugurar de forma oficial l'IES Pallejà, al camí de Can Coll.

Actualment, el poble compta també amb una escola privada concertada a Fontpineda, l'Escola l'Oreig, amb totes les línies escolars.

Avui, hi ha una bona oferta escolar a Pallejà, que cobreix totes les etapes escolars, des de preescolar fins a l'educació secundària.

Un grup d'alumnes de l'Instituto Mercedes, escola religiosa, cap al 1960

DOÑA MERCEDES I DOÑA CONCHA, MESTRES DE LES NENES DELS COL·LEGIS NACIONALS

A partir del testimoni de diverses alumnes, podem fer una aproximació de la personalitat d'aquestes mestres i les activitats que es feien a les classes, i també el patró de com funcionaven moltes escoles de nenes del país en temps passats. Malgrat els pocs mitjans amb què comptaven, moltes nenes van rebre una bona formació d'acord amb l'època, sense oblidar l'aprenentatge del fil i l'agulla, que es considerava bàsic per a la vida pràctica de la dona en temps d'aquestes mestres.

Doña Mercedes Vicens era de Reus i va venir a Pallejà l'any 1926, on va exercir de mestra de l'escola nacional de nenes fins que es va jubilar cap al 1949-50. Les Escoles Nacionals, inaugurades el 1922, en un edifici al carrer Ramon Llull tenien dues aules, la dels nens a la banda esquerra amb el mestre Sr. Rafel Barceló, i a la banda dreta, la de les nenes, amb *Doña Mercedes*. Després de la Guerra Civil (1936-1939), l'escola va passar a la carretera, al lloc on havia estat el Jardí d'Infància, a l'avinguda de la Generalitat, tocant a l'Ajuntament, que seguiria com escola nacional fins al començament dels anys 70. Quan es van traslladar a la carretera, la classe de les nenes de *Doña Mercedes* quedava a la part del darrere, i s'hi accedia per una porteta i escales.

Des dels primers temps, l'aula de *Doña Mercedes* tenia unes 50 alumnes d'edats entre els sis i catorze anys, és a dir era una escola unitària; per tant, en la mateixa classe hi havia nenes d'edats diverses. Seguien la *Enciclopedia Álvarez*, segons el curs, per aprendre totes les matèries.

Alumnes seves, que avui són àvies, recorden que hi sentia amb molta dificultat i que els llegia els llavis per interpretar el que deien, però no estava segura

d'entendre-ho tot. Algunes d'elles ens han explicat que les castigava a un racó de la classe (a vegades els tenia tots plens), de genolls i de cara a la paret, i si era per molta estona, les feia anar a casa a buscar-se una cadira, ja que a l'aula seien en pupitres. Per tenir totes les nenes controlades, no hi havia temps d'esbarjo ni tenien permís per anar al vàter.

A més de passar la *Enciclopedia* feien labors. Recorden que cada setmana havien de fer un resum de l'Evangeli del diumenge i que celebraven el mes de Maria i del Sagrat Cor amb cants i flors. Cada any, el 13 de desembre, dia de Santa Llúcia, sortien a cantar "les Llúcies" (els nens sortien a cantar "els Nicolaus" el dia 6 de desembre per celebrar Sant Nicolau). Als anys de la postguerra cantaven el Cara al Sol i l'única llengua que es parlava a la classe era el castellà.

Aquesta mestra era molt estricta en la neteja personal. En el temps en què van ser a la carretera, quan les nenes arribaven a l'escola els feia ensenyar les mans i les orelles; qui no passava la prova havia d'anar a una font que hi havia allà a prop, al carrer del Sol, a rentar-se.

A vegades, *Doña Mercedes* enviava una alumna a l'aula del costat on hi havia els nens, per copiar algun exercici que el mestre Sr. Puig, els escrivia a la pissarra, i que després feia copiar a les seves alumnes.

Durant un temps, al costat d'aquest l'edifici que feia d'escola hi havia un hort de cal Llopart, que més endavant, es va convertir en el pati de l'escola. Una part d'aquell espai va ser repartit en petites parcel·les, amb alguns llimoners que van quedar de l'hort, on les nenes van poder fer un jardí, cadascuna seguint el seu gust i possibilitats. La Lolita López diu que ella va omplir el seu tros de violes,

Alumnes de Doña Mercedes identificades a la fotografia:

1. Doña Mercedes, 6. Rocío Cruz,
8. Mª Teresa Cuñado, 9. Carmen de cal Ginés,
11. Mercè Cuñado, 12. Rosa Preses, 13. Lola Benet,
16. Rosa Armengol, 17. Amàlia Cruz, 19. Prudència Armengol, 20. Montserrat Miquel, 22. Teresina Benet.
26. Lolita González, 27. Josefina Barceló, 28. Isabel Poch, 29. Claudina Armengol, 30. Lolita Lòpez.

Alumnes dels últims anys de Doña Concha, entre les quals hi ha: Rosa Duran, Lúdia Coll, les germanes Seguer, Pepi Ingrain, Pili Montoliu, Carme Carulla, Sonia Barrachina, Maria Mesa, M. Carmen González, Paqui Avellaneda, Paulina Salvador...

que va anar a buscar al bosc; la mestra la va elogiar, perquè va fer un jardí tal com era ella: amb flors petites. La Lolita també recorda que una alumna més gran, la Pru-

dència Armengol, ajudava Doña Mercedes amb les petites, i a ella li va ensenyar a llegir.

En jubilar-se Doña Mercedes, van passar per l'Escola Nacional diverses mestres interines, una de les quals va ser Aurora Latorre. Algunes de les seves alumnes la recorden amb afecte i van estar molt contentes de tenir una mestra tan joveneta. Aurora Latorre es va casar amb Josep Puigventós de ca l'Avi i es va quedar a Pallejà, on encara hi viu. Al cap d'un parell d'anys va arribar Doña Concha, com a mestra titular.

Doña Concepción Montoro va néixer a Madrid. Era una persona seriosa, segons es deia, afectada per una història d'amor truncada per la guerra, i sempre anava vestida amb roba fosca. Era molt puntual i exigent a classe. Com en el temps de Doña Mercedes, tenia alumnes entre sis i catorze anys, totes juntes en una sola aula. En va arribar a tenir un centenar.

Segons diuen antigues alumnes, al grup que li tocava la lliçó es reunia al voltant de la seva taula i escoltaven o responien les preguntes que feia, avançant un lloc si se sabien la lliçó. Totes les assignatures estaven en aquella *Enciclopedia Álvarez*.

Val a dir que el mateix llibre servia per a totes les alumnes, de les més grans a les més petites, a les cosines o fins i tot es podia deixar o llogar. Tot era sempre en castellà, tant les matèries d'ensenyament com la llengua de comunicació, a diferència de l'escola dels nens, on el Sr. Puig quan parlava amb els

alumnes ho feia en català, però amb Doña Concha només en castellà. També feien labores, com en deien les alumnes, o sigui brodats o punt de creu, i feien gimnàstica, al costat mateix de la taula: uns quants moviments de braços i ja està. Les classes eren matí i tarda, i dissabte només al matí. Amb els anys, a les alumnes dels últims cursos, després de l'horari normal, ella mateixa els ensenyava mecanografia i francès, que costava 5 pessetes al mes. Per ajudar les petites, les alumnes més grans tenien una "aprenenta" assignada, i eren un reforç per la feina de la mestra. Al final del dia, un cop acabada la classe, les nenes posaven les cadires sobre la taula i les grans escombraven l'aula.

Diuen que com que les classes de les nenes i dels nens eren al costat l'una de l'altra, quan elles feien molt de xivarri venia el Sr. Puig a renyar-les, cosa que a Doña Concha no li agradava gens i s'hi va enfrontar perquè la deixés ocupar-se de les seves alumnes. Un altre tret característic de la seva personalitat que recorden és que mai no va voler sortir en cap fotografia.

Com acostuma a succeir hi ha qui en té molt bon record i d'altres no tant, però li reconeixen l'esforç per portar endavant l'escola. En un recordatori de les trobades d'ex-alumnes que segueixen fent, diuen això:

"La nostra escola era com altres escoles dels anys 50, un edifici gran, amb el sostre molt alt. Una sola classe per totes les edats.

Els hiverns eren llargs i molt freds, teníem una estufa de serradures que nosaltres omplíem i així ens podíem escalfar. La nostra mestra Doña Concepción Montoro, Doña Concha ens va ensenyar com va poder amb les mancances d'aquells anys.

Va ser una bona mestra, totes li hem d'agrair."

BREU HISTÒRIA I ORIGEN DE LA CALÇ

S'ha trobat morter de calç en excavacions a l'Àsia Menor amb 14.000 anys d'antiguitat. A Pallejà probablement l'origen de la producció de calç es remunta a l'època romana o potser anterior. És possible que es comencés en petits forns per cobrir les necessitats dels masos i assentaments de població, que amb els anys va arribar a ser una indústria molt important per a l'economia del poble.

Avui, hi ha una vintena de forns documentats, que com a testimonis d'un temps passat resten en silenci, disseminats per la muntanya. Aquells clots grans revestits de pedres en alguns casos i en d'altres barrejats amb argila cuita, són els forns de calç. Protagonistes d'una època en la qual la calç va ser un material molt necessari per a la construcció, per emblanquinar, per desinfectar, per ensulfatar plantes i protegir-les de plagues, etc.

TIPUS DE FORNS

Depenent de la seva producció, els forns podien ser **discontinus**, de construcció menys elaborada amb parets interiors d'argila; la combustió es feia amb llenya menuda (gavella), es muntaven des de baix a dalt adaptant, retallant i apilant les pedres calcàries que podien ser de mides mitjanes/grosses per poder ser manipulades. La cuita es podia allargar fins a onze dies. Aquest tipus de forns es podien construir expressament per realitzar obres puntuals com ponts, edificis, etc., i després en alguns casos quedaven abandonats; per això s'han anomenat també efimers.

Quan es volia aconseguir molta producció de calç es construïen forns més forts amb acabats més resistents, que es poguessin utilitzar durant molts anys, eren els forns **continus** o **industrials**. Les pedres calcàries les feien passar per matxucadores per fer-les petites i uniformes. S'utilitzava carbó entre les capes de pedres i aconseguïen fer la cuita en una hora.

CONSTRUCCIÓ I

FUNCIONAMENT DEL FORN

Prop de les pedreres de calcària on abundava la llenya, i aprofitant els talussos del terreny, es feia un clot, que juntament amb la fondària i el diàmetre determinava la seva capacitat. Es construïa la caixa, que era la paret interior de pedra en sec amb les juntes fetes d'argila que formava el canó o cambra de càrrega. La part de dalt podia estar rematada amb una corona de pedres per assentar millor les parets. Es deixava una obertura anomenada portada, per on es muntaven en capes la pedra calcària. A través de l'embocadura s'introduïa el combustible a la cambra de combustió, que podien ser feixos de llenya, troncs o carbó, depenent del tipus de forn. A la base es feia un altre clot més petit de diàmetre on anaven quedant les cendres que produïa la combustió.

La pedra calcària s'extreia de les pedreres amb dinamita (barrinades) i era transportada fins als forns, on les seleccionaven per formes i mides en el cas dels discontinus i es procedia a fer-ne la càrrega.

La cuita era el període de cocció que necessitava la pedra per transformar-se en calç viva. Un cop feta, s'extreia i s'escampava a l'era, propera al forn, on es deixava refredar, i un cop freda es transportava als llocs de destí. Es comprovaven els terrossos de calç i retiraven els que no s'havien cuit, que els tornaven a carregar a les fornades següents, i en cas que no coguessin en dues vegades els apartaven. Aquestes runes en deien «cal-

cinots» i eren molt apreciades per fer paviments de carreteres, terres dels estables, etc.

Forn del Xic Bonic

ELS CALCINERS

Convertir les pedres en calç era un autèntic ofici que feien els calciners. La iniciativa de fer coure un forn de calç provenia del mestre forner o del propietari de les terres on s'emplaçava el forn. Havien de tenir en compte que abans d'encendre el forn, havien de preparar una o dues barraques per dormir i menjar, ja que una vegada encès, la feina era contínua fins que s'obtenia la calç. Els forns discontinus es colgaven de terra fins a la propera cuita.

PREPARACIÓ DE LA CALÇ PER AL SEU ÚS

La calç que es produïa fins al 1900 arribava a les obres en terrossos. Els que venien dels forns discontinus eren més grossos que els dels continus. En arribar a les obres els terrossos de calç es posaven dins d'unes basses d'aigua expressament construïdes, perquè quedés totalment desfeta i es pogués barrejar amb sorra i obtenir el morter. D'aquesta operació se'n deia «posar la calç a amaranar». A la plaça Major hi havia hagut de forma estable una bassa on sempre hi havia calç amaranant-se. Edificis de l'Eixample de Barcelona van ser construïts amb calç produïda als forns de Pallejà.

CRONOLOGIA DELS FORNS DE PALLEJÀ

El primer forn continu que es va construir a Pallejà va ser al torrent dels Ases. Els següents, que es van fer tots dos a la vegada, van ser «els del Xic Bonic» (Josep Monné Corrons, 1868 i 1873), avui dia es podrien rehabilitar. El tercer el va construir Joan Molins Parera a la propietat Ricart el 1894 (avui cobert de vegetació). El quart i el cinquè van ser construïts també per Joan Molins Parera el 1900 i 1908. Aquests últims eren totalment industrials i no van funcionar mai de forma simultània. També hi va haver tres grans forns industrials i discontinus: el de Francisco Bonastre, actiu entre 1870 i 1889; el del «Media» de Josep Badia Torns, entre 1877 i 1894 o potser

abans a nom d'un altre empresari que podia haver estat J. Piera Pujalbert des de 1863; i per últim el forn dels Ermotets-cal Duro, forn continu (amb les seves peculiars característiques), que és possible que la seva explotació industrial fos a nom de José Espelt des de 1878 a 1881. No va ser fins a l'any 1900 quan Joan Molins Parera va muntar una autèntica fàbrica de calç (fet que es pot considerar decisiu en la història de la calç a Pallejà), i incorporant-hi un molí rotatori va permetre que la calç arribés a les obres en sacs per poder-la utilitzar sense necessitat d'amarar-la en basses. Els sacs de calç facilitaven el seu ús a les obres, que juntament amb l'entrada als mercats del morter sec i el ciment pòrtland va propiciar que anés minvant la demanda de calç, i en conseqüència, la seva producció a través del sistema tradicional.

Entre els anys 1960-1965 aquests forns van anar quedant obsolets. Avui es troben engolits per la vegetació. A Pallejà els últims que van estar actius van ser els de Joan Molins Parera fins a l'any 1966.

Aquesta informació ha estat aportada pels treballs d'investigació i reculls de transmissions orals, de Carles Millàs.

Bibliografia:

Els forns de calç a la comarca de Les Garrigues, Editorial Fonoll.

Article de Viquipèdia sobre els forns de calç.

Embocadura del forn dels Ermotets

CORS, CAMELLES I CORALS

La tradició del cant coral a Pallejà ha estat constant des de l'inici del segle XX.

Segons la *Geografia de Catalunya* de F. Carreras Candi, cap a 1910 a Pallejà hi havia una coral, dues societats recreatives i un casino.

L'any 1901 es fundà el Cor Germanor, si bé no era la primera formació coral de Pallejà. Anteriorment, alguns homes, tal vegada imitant els Cors de Clavé, formaven un grup i sortien a cantar caramelles (segons l'avi Magí Sabater). No sabem qui els dirigia, això podia ser a finals del segle XIX.

El Cor Germanor va arribar a ser una gran massa coral, tenia estatuts i bandera (no senyera) la qual, restaurada, està exposada a la Casa Consistorial; també es conserven una insígnia i una esplèndida fotografia. Segons sembla el dirigí un temps Francisco Vidal, secretari de l'Ajuntament. Durant anys no hi ha cap notícia d'activitat, però tenim dades de noves actuacions entre 1953 i 1957, concretament la del dia 23 d'agost de 1953, en la festa d'Homenatge a la Vellesa. Joaquim Monné

Professorat i alumnes de la primera escola de música de Pallejà

Cor Germanor, 1901, davant de casa del Sr. Tarruella

de cal Puceta va aportar informació del cor, i fou precisament a casa seva on es guardà molts anys la bandera abans esmentada.

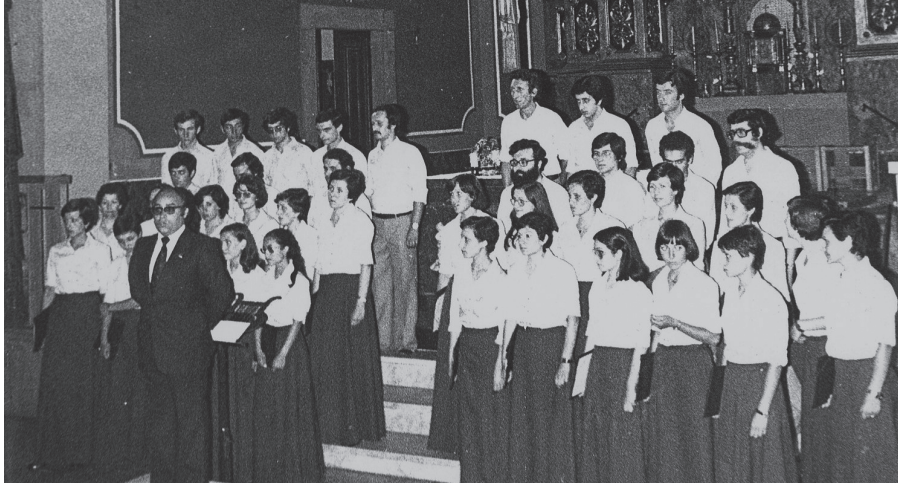
Pels volts de 1911 ja hi havia un Cor Parroquial molt celebrat a Pallejà, que per les Festes Constantinianes feia un concert a la plaça de Baix on hi havia la Casa Consistorial. Entre els anys 1950-1970, un nou Cor Parroquial cantava en els oficis litúrgics i en les caramelles de Pasqua Florida. Aleshores el dirigia el mestre Francisco Buxadé, de cal Julià, que també havia fet algunes composicions.

Una altra agrupació polifònica formada cap al 1930, de la qual guardaven memòria Joaquim Monné, Joan Balasch i Teresa Benet va ser l'Orfeó de Pallejà. Segons sembla el va dirigir un músic de Sant Vicenç dels Horts. Al Museu, es conserven unes insígnies esmaltades d'aquest Orfeó.

Un dels directors de grups corals pallejanencs fou Pere Armengou, el qual també havia fet composicions musicals, entre les quals una sardana dedicada a la Font del Carinyo. Qui li havia de dir que anys més tard, seria director de la Coral Pau Casals un nebot seu, Josep Armengou Sala.

Durant uns anys, dècada de 1950-60, hi hagué un cor infantil de caramelles fundat i dirigit pel músic Pere Coll i posteriorment pel també músic Miguel Espallargas. En diverses etapes han revifat aquests cors infantils de caramelles dirigits per Miquel Xancó, Mn. Jordi Fort, Josep Armengou, Anna Roca, Gerard Termes, Mireia Coca, entre altres.

L'any 1976, l'Ajuntament de Pallejà, presidit pel Sr. Isidre Suñol Balasch, creà una escola de música, la qual, segurament, fou el planter de futurs cantaires i músics amateurs.

Un dels primers concerts de la Coral Pau Casals

I ja l'any 1977 es fundà la Coral Pau Casals per iniciativa d'alguns cantaires veterans, de l'Ajuntament, aleshores presidit pel Sr. Ramon Llord, i del mestre Jordi Forés i Ribera. En part ho motivà la celebració del Mil·lenari de Pallejà, anys 1975-76, amb motiu del Congrés de Cultura Catalana, els actes del qual a Pallejà es van cloure amb un concert de l'Orfeó Catalònia de Cornellà de Llobregat dirigit pel mateix mestre Forés, en el temple parroquial.

Al llarg d'aquests anys, per la Coral Pau Casals han passat al voltant de 170 cantaires. Actualment n'hi ha una trentena. Participa activament en esdeveniments festius i actes culturals de Pallejà: concert anual de Festa Major, concert de Nadal, etc. Sens dubte, és l'agrupació coral amb una trajectòria més llarga. Es dona la circumstància que enguany celebra el seu 40è aniversari d'activitat sense interrupcions. Precisament, ha rebut el guardó local dels Premis Joan Coromines, pels 40 anys d'estendre els valors de la música coral i difondre el folklore musical d'arrel catalana.

Finalment hem de deixar constància dels cors escolars dels Nicolaus, els quals seguien l'ancestral tradició catalana de sortir els nens a cantar el dia 6 de desembre, diada de Sant Nicolau de Bari, amb una cançó molt característica de Pallejà, tradició

que fou recuperada, en part, entre els anys 1998-2015, per un grup d'exalumnes veterans dirigits per Pere Coll. La senyera, que es pot veure en diverses fotografies, havia estat sufragada pels mateixos cantaires amb el que recollien cantant i la col·laboració dels senyors Seix Anglada (segons Jaume Vidal Carcereny). També el cor infantil de nenes, les «Llúcies» sortia a cantar, elles el dia 13 de desembre, diada de Santa Llúcia. Tant els nens com les nenes lluien vestimenta al·legòrica.

Actualment els alumnes del col·legi Jacint Verdaguer mantenen les cantades dels Nicolaus.

Jornada de Caramelles

Cantaires actuals de la Coral Pau Casals

MUSEU DE LA MÚSICA

El Museu de la Música de Barcelona agrupa una col·lecció d'instruments musicals de tot el món i documents biogràfics, des de les antigues civilitzacions fins a les noves tecnologies del segle XXI. També conté un arxiu històric relacionat amb el món de la música i una biblioteca i fons sonor.

INFORMACIÓ:

Auditori, C/ Lepant, 150, 08013 Barcelona. Tel. 93 256 36 50
<http://ajuntament.barcelona.cat/museumusica/ca>

HORARIS:

Dimarts, dimecres i divendres, de 10 a 18 h.

Dijous, de 10 a 21 h.

Dissabtes i diumenges, de 10 a 19 h.

Dilluns tancat.

Entrada gratuïta: primer diumenge de cada mes i diumenges a la tarda, a partir de les 15.00 h.

Per accedir al fons històric i a la biblioteca, cal concertar visita.

MUSEU MOLÍ PAPERER DE CAPELLADES

Està situat en un antic molí paperer, el Molí de la Vila. Compta amb una sala d'exposició permanent sobre el paper i els sistemes d'impressió.

INFORMACIÓ:

c/ Pau Casals, 10, 08786,
 Capellades. Tel. 93 801 28 50
<http://www.mmp-capellades.net/spa/>

HORARIS:

De dilluns a dijous: de 9 a 14 h i de 15 a 18 h; divendres, dissabte, diumenge i festius: de 10.30 a 14.30 h. Juliol, agost i setembre: de 10.30 a 14.30 h. Tancat 1 i 6 de gener, 25 i 26 de desembre.

INSÍGNIA DEL COR GERMANOR

FITXA

Localització: Museu Municipal de Pallejà.

Núm. Registre: 232

Descripció: Insígnia de solapa del Cor Germanor, fundat l'any 1901. Imatge de línia modernista, de metall platejat o de plata, amb una palma envoltant l'escut per l'esquerra, una creu d'arpa i un casc medieval. L'escut té dos camps: a sobre la lletra G, i a sota les quatre barres.

Mides: 30x25 mm.

Procedència: donació de Francesca Balasch.

INSÍGNIA DE L'ORFEÓ DE PALLEJÀ

FITXA

Localització: Museu Municipal de Pallejà.

Núm. Registre: 1588

Descripció: Petita insígnia de solapa de forma circular, esmaltada en colors, amb la inscripció: "Orfeó de Pallejà" i símbols al·legòrics.

Mides: 20 mm.

Procedència: donació d'Anna Munné.

LLIBRETA D'EXERCICIS DE MATEMÀTIQUES

FITXA

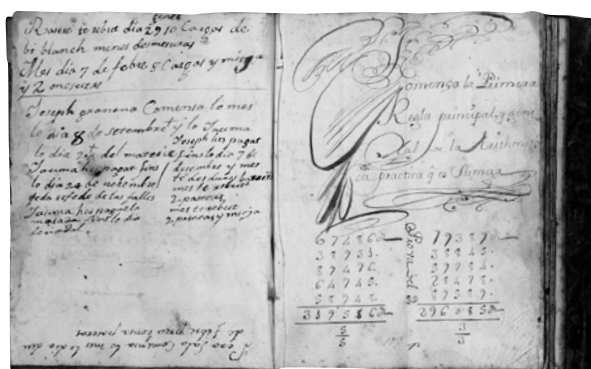
Localització: Museu Municipal de Pallejà.

Núm. Registre d'entrada: col·lecció 9-532

Descripció: Llibre o llibreta d'exercicis de matemàtiques, s. XVII-XVIII, a nom de Pau Salabert, amb cobertes de pergami cosides. Conté anotacions posteriors, potser del segle XIX, de censos, avaluacions amb mesures antigues... Alguns fulls estan retallats.

Mides: 20x15x2 cm.

Procedència: comprat a un antiquari d'Esplugues de Llobregat.

RAMBLA PAU CASALS

Carrer dedicat al gran violoncel·lista català Pau Casals. Com el nom indica, rambla, té voluntat de ser passeig i així, doncs, en té la disposició, amb una zona central amb arbres, dues vies per a la circulació a cada banda i unes voreres còmodes. Està situat en direcció d'oest a est, i a cada banda té una illa de cases, amb numeració de l'1 al 8, i va des del carrer Loreto, tocant als jardins de la torre Tarruella, avui coneguda com La Molinada, fins al carrer Francesc Macià. La torre Tarruella va ser construïda pel metge Josep Tarruella, i va pertànyer a la família fins a la seva venda, després de la Guerra Civil, a Vicente Pablo.

És una de les vies urbanes més noves del poble, el seu nom va ser aprovat per l'Ajuntament en Ple, el dia 27 de febrer de 1998. Es troba dins la urbanització del Pla de l'Est, aprovat el 1995. Té l'origen en l'expropiació dels terrenys del pla del Llobregat arran de la construcció de l'autovia i el tren d'alta velocitat. Aleshores, antics terrenys de zona rústica, afectats per les expropiacions, es van convertir en zones urbanitzables, com ara l'avinguda de l'Onze de Setembre i la ronda de Santa Eulàlia i la rambla Pau Casals.

Així doncs, l'actual Rambla Pau Casals, es troba en un indret que en època no gaire llunyana, fins a la dècada dels anys 70 del segle passat, era

ple d'horts i camps fruiters, indret conegut com els horts de Baix. Potser tota la rambla o la major part correspon a aquests antics horts, propietat també de Vicente Pablo. Eren uns camps molt productius amb planters de maduixes i arbres fruiters. Els treballava Antoni Millàs Vilamitjana i el seu cosí, Carles Millàs Buxadé, recorda que hi havia anat a collir maduixes.

Cal dir que l'abandonament dels horts de Baix és anterior a la construcció de l'autovia i el tren. De fet, ja no es conreaven quan Vicente Pablo va vendre la finca i els horts a Josep Sansalvador Gas, de Molins de Rei, el 1966. Ja més endavant, el 1997, la casa la va comprar l'Ajuntament de Pallejà amb la intenció de fer-hi equipaments municipals, tal com és avui dia.

Actualment aquest carrer té la vitalitat del comerç, amb diverses botigues, bars amb terrassa al carrer i zona per passejar. L'associació de comerciants organitza al llarg de l'any festes i esdeveniments que donen força al teixit associatiu del poble. També en el número 6 hi ha el Jutjat de Pau i els Serveis Socials municipals.

Un monument de ferro forjat, representant el mestre Pau Casals amb el violoncel, es troba al capdamunt de la rambla, tocant als jardins de la Molinada, ofrena de la Coral Pau Casal de Pallejà el 2002, en la commemoració del 25 aniversari de l'entitat coral.

